

OBRAZI

OSEBNOST FRANCETA KOBLARJA

1

V zborniku o Linhartovem izročilu (1957) je objavljen informativni zapis, ki v leksikografsko skopem obrisu zajame javno dejavnost uglednega vzgojitelja in prosvetnega organizatorja, gledališkega kritika in literarnega zgodovinarja dr. Franceta Kobljarja:

Tu je zapisano, da se je tridesetletni slavist posvetil literarni in gledališki kritiki in da je dobrih dvajset let zasledoval kot poročevalec delovanje osrednjega slovenskega dramskega gledališča; da se je tik pred drugo svetovno vojno lotil obširnih in temeljitih literarnozgodovinskih raziskav in si pridobil velike zasluge s kritičnimi izdajami slovenskih pesnikov in pisateljev, tako zlasti z zbranim delom Dragotina Ketteja, Simona Gregorčiča in Josipa Stritarja; da je organizacijska dejavnost tega požrtvovalnega prosvetnega delavca nenavadno obširna, saj je vsa leta svojega nastopa v javnosti vztrajno in temeljito sodeloval pri razvoju pisateljskih društev, založniških podjetij, prosvetnih in gledaliških odborov in komisij, zakonodajnih teles in drugih javnih ustanov in da se je s posebno vnamo posvečal vzgoji mladega rodu, sprva kot srednješolski profesor, po letu 1945 pa kot predavatelj na Akademiji za igralsko umetnost v Ljubljani, saj je bil med matičarji te ustanove, ko je prevzel ordinariat za zgodovino evropske in slovenske dramatike, in je bil trikrat izbran za rektorja; da se je profesorjevo obširno publicistično delo na gledališkem področju usmerilo iz dolgoletne kritične prakse sprva v esejistične študije o Shakespearovih delih, po prevzemu ordinariata na akademiji pa čedalje bolj v podrobno raziskovanje slovenske dramatike in da je to raziskovalno delo rodilo prve sintetične študije v razpravah o starejši in o novejši slovenski drami, ki spremljajo izbor gledaliških besedil od sredine devetnajstega stoletja do tako imenovane moderne; in da je strokovno razgledanost literarnega zgodovinarja potrdila tudi najvišja kulturna ustanova, ko ga je Slovenska akademija znanosti in umetnosti imenovala za znanstvenega sodelavca.

Takšen je bežno orisani družbeni profil sedemdesetletnega vzgojitelja, ki služi že polne štiri decenije stvari slovenskega naroda požrtvovalno in vztrajno, z neutrudno vnamo in z žlahtno strpnostjo rahločutnega kulturnega delavca.

2

Široka raziskovalna dejavnost se odpre Francetu Kobljarju razmeroma pozno, nekako med leti 1935 in 1938, ko se začne dolgoletni urednik Doma in sveta in gledališki poročevalec Slovenčeve kulturne rubrike polagoma umikati iz dnevne prakse v znanstveno delo, dokler se docela ne preda sistematičnemu študiju zgodovinskih vprašanj iz novejše slovenske književnosti.

Bilo je v času, ko je zavrela ideološka kriza med kulturnimi delavci v katoliškem taboru na Slovenskem do prvega viška in so se znašli napredni sodelavci pri katoliških publikacijah v križnem ognju iz skrajnih postojank *ecclesiae militans* — med avtoritativno zahtevo cerkvenih hierarhov po slepi

verniški disciplini in političnimi provokacijami klerofašističnih mladcev. France Koblar je takrat dozoreval v izoblikovano osebnost, saj je bil med redkimi izobraženci tega kroga, ki so si navzlic konfesionalni vezanosti ohranili v tej zgodovinski zagati nazorsko širino in notranjo svobodo. Ta leta osebne preizkušnje so tudi pospešila zorenje pisateljevih meril pri presoji literarnih in gledaliških vprašanj. Dotlej je prizadevnega poročevalca nemalokdaj zapeljala pedagoška vnaema, da je zgodovinar in estet prepustil znaten del presoje vzgojitelju, ki obravnava umetniško in znanstveno stvarilnost predvsem kot delo narodne in družbene omike. Kriza je dovolj evropeizirala zgodovinske, estetske in vzgojne kriterije v delu Franceta Koblarja, saj je v njem že dolgo zorelo spoznanje, da ta »naš majhni domači svet ni več deželica, skozi katero vodijo stezice in poša od domačije do domačije, ampak je kraj, skozi katerega se prav tako lomi svet v svoji celoti kakor na širokih planjavah velikih narodov« (1953).

Ta znatni premik iz vzgojnosti v sfero zgodovinskih in estetskih kriterijev se razodeva dovolj zrelo že v prvih šolskih in kritičnih izdajah Koblarjeve redakcije, tako v uvodu in pripombah k Jurčičevemu Desetemu bratu (1936), k XX. knjigi Cankarjevih Zbranih spisov (1936), k Izbranemu delu Jožeta Cvelbarja (1938) in k »prvemu poizkusu« Kettejevega Zbranega dela (1940). Res, da prevladuje v teh sestavkih ponekod še gradivar in kronist, saj se loteva avtor v teh letih pretežno zgodovinske tematike. O tem priča tudi razprava o Prešernovem sodobniku in prijatelju Jerneju Levičniku (Jernej Levičnik in njegova pesnitev Katoliška cerkev, 1941). Ta čas začne Koblar objavljati tenko pretehtane razprave, ki jih je sprožilo raziskovalno delo ob Ketteju in jih velja šteti med pripravljalne spise za izčrpno monografijo o tem pesniku. Te študije, vznikle iz podrobnih arhivskih raziskav in vestnega pregleda dotlej objavljenega gradiva, razodevajo mimo zanesljive strokovnosti že zelo ugodno razmerje med zgodovinsko razlago in estetsko oceno obravnavane snovi, čeprav sama snov ne nudi veliko možnosti za estetski razbor. Prva razprava tega cikla je izšla že tisti čas, druga šele ob novi izdaji Kettejevega Zbranega dela, tretja je biografski dodatek k tema sestavkoma: Delo Ivana Cankarja v Zadruzi (1939, 1941), Ljubljanska dijaška Zadruga (1949), Člani ljubljanske dijaške Zadruge (1950).

V to dobo pretežno zgodovinskih raziskav sodi tudi študija o slovenski književnosti med obema vojnama, literarno kritična informacija z naslovom: Slovensko leposlovje 1918—1938 (1939). Res, da se ta sintetični oris literarne dejavnosti, ki nadaljuje in revidira sorodno študijo izpred desetih let (Slovenska književnost v zadnjih desetih letih, 1929), nagiba v nekaterih ocenah v konfesionalno vrednotenje, česar pri zgodovinskih spisih Franceta Koblarja malo da nikjer ni opaziti, vendar vsebuje ta pregled veliko dragocenih podatkov za kulturno zgodovino tega razdobja, tako da velja do znatne mere sprejeti mnenje Franceta Vodnika, ki pripominja, da bo nudil ta Koblarjev sestavek bodočemu literarnemu zgodovinarju »precej gradiva in napotkov, kajti pisatelj se je razen vrednotenja posameznih literarnih osebnosti dotaknil tudi struj in dogodkov, ki so pomembni ne le za literaturo, ampak tudi za politično in kulturno zgodovino« (SR 1949, 295).

Znanstveno delo Franceta Koblarja, ki sega s prvimi uspelimi objavami še v čas avtorjeve velike osebne preizkušnje, se po vojni razrašča čedalje bolj ob potrpežljivem delu pri izdaji slovenskih klasikov. V desetih letih je zaključil ugledni slavist zajeten uredniški opus s celotno izdaja Simona Gre-

goričiča (4 knjige, 1947—1951), Dragotina Ketteja (2 knjigi, 1949) in Josipa Stritarja (10 knjig, 1953—1957), pri čemer velja pripomniti, da je Koblar pripravljaj to Stritarjevo izdajo že ob delu za štiri knjige izbranih spisov, namenjenih širši javnosti, zlasti šolski mladini: Izbor mladinskih spisov, 1941; Pripovedni spisi, 1946; Kritični spisi, 1948; Izbrane pesmi, 1949. Mimo teh klasikov izhaja ob Koblarjevi pomoči že od leta 1951 obširna izdaja Izbranih spisov Franceta Bevka, najplodovitejšega pripovednika med sodobnimi slovenskimi prozaisti. Koblarjeva pomoč temu ljubeznivemu sodobniku, ki mu je namenil tudi že dve zajetni kritični študiji (1951, 1950), razodeva posebno odliko: spretno besedilo, ki v tej izdaji obravnava nastanek stilne mene, javni odziv Bevkovih del, se navzlic obilnemu gradivu omejuje strogo le na informativni minimum bibliografskih, literarnozgodovinskih in estetskocritičnih podatkov, in vendar je ta minimum izoblikovan v kratkih monografično zaključenih esejih o posameznih spisih. Podobna diskretnost odlikuje tudi pisateljeve komentarje h klasikom in k šolskim izdajam, saj so napisani v kultivirani govornici razgledanega strokovnjaka, ki spremlja kar se da nevsiljivo to, kar je v knjigi zares poglavito — avtorjevo delo. Ta razumna zadržanost pri razboru literarnega gradiva uvršča Franceta Koblarja med tiste redke sloveniste, ki uveljavljajo svoja dognanja vselej z izrazitim čutom za mero.

Ta čut za pravo mero, zakoreninjen v možati strpnosti Koblarjeve narave, izosten v publicističnih in predavateljskih izkušnjah, oplemeniten v zamotanih nazorskih peripetijah dolgega življenja, obeta harmoničen zaključek pisateljevega slavističnega opusa, ki se napoveduje z monografijami o Simonu Gregorčiču, o Josipu Stritarju, o Dragotinu Ketteju.

3

Slavistično raziskovalno delo zavzema v dejavnosti Franceta Koblarja tolikšen obseg, da vsaj v teh letih pozne zrelosti malone prekriva pomemben in nenavadno obširen predel pisateljeve kulturne zavzetosti — gledališče.

Bilo je že večkrat zapisano, da velja Koblarjev poročevalski in estetsko kritični, esejistični in historiografski delež v slovenski gledališki publicistiki oceniti za tako obsežen delovni rezultat, da mu v zadnjih desetletjih te dejavnosti malo da ni primere. Res, da se je pretežni del tega obilnega deleža, ki niti bibliografsko še ni raziskan, porajal sproti, v neugodnih razmerah dnevne prakse, v nemiru poročevalske naglice, v stalni odvisnosti od vsakoletnih gledaliških sporedov in nevsakoletnih, sporadičnih publikacij, tako da bi pregleden izbor teh sestavkov zahteval vsaj za prvo izdajo še avtorjeve uredniške roke, ki bi ločila prigodno poročilo od preišljene objave, polemično glosa od idejne izjave, bežni zapis večernega vtisa od temeljitega razbora gledališke umetnine. Takšen razbor bi potrdil misel, ki je bila izrečena ob pisateljevi šestdesetletnici — to misel, da je bil France Koblar med pionirji slovenske kritike, »saj je dvignil to panogo našega slovstva iz priložnostnega referata, analitične obnove snovi in impresionističnih osebnih vtisov na višino resnične kritične analize in vrednotenja«, kar se da še posebej ugotoviti ob pisateljevi gledališki kritiki, zakaj tu je »pokazal izrazit čut za posebno bistvo gledališke umetnosti ter je enostransko literarno dramaturgijo razširil v celotno literarnogledališko pojmovanje« (France Vodnik v SR 1949, 298).

Sodobnega bralca nemara vznemiri nestrokovni in protislovni izraz »literarnogledališko pojmovanje«, saj je znano slehernemu količkaj razgledanemu laiku, da sta si živo gledališče in resnična literatura navzlic nekaterim navidezno skupnim potezam vselej in povsod zelo vsaksebi. Celo France Koblar, ki je ob Josipu Vidmarju najizrazitejši slovenski zagovornik organskega sožitja med literaturo in gledališčem, je zapisal že leta 1924 te značilne besede: »Literatura je zvezana z gledališčem in gledališče z literaturo; njuno razmerje pa loči fina linija, ki pušča vsakemu svoje bistvo.« Ta izjava petintridesetletnega teoretika in kritika, ki nevsiljivo pojasnjuje zapoznelo in neustrezno besedo Franceta Vodnika, opredeljuje do znatne mere tudi sedemdesetletnega gledališkega historiografa, zakaj pravi predmet Koblarjeve gledališke zavzetosti je bila, je in bo tista gledališka umetnost, ki se nerazdružno veže s poetičnim izrazilom — besede. Res, da je ta umetnost le skromen odtenek v neskončni mnogoličnosti drugih manifestacij gledališke stvarilnosti, vendar je tudi ta mikrokozmos v gledališkem makrokozmu dovolj razsežen in skrivnosten in očarljiv, da vznemiri dovzetnega človeka za vse življenje.

Sožitje med literaturo in gledališčem opredeljuje tudi Koblarjev razvoj iz poročevalca in esteta v historiografa, saj se raziskovalna vnema zrelega kritika bliža čedalje bolj zgodovinskim vprašanjem, dokler se naposled ne združi z znanstveno akribijo slovstvenega zgodovinarja. To približevanje dveh tako nesorodnih pojavov, kakršna sta gledališče in literatura, doživlja historiograf vselej tam, kjer sta si ta dva pojava navzlic nesorodnosti že tako blizu, da ju loči le še fina linija, ki pušča vsakemu svoje bistvo — v zgodovinskem razvoju dramskega besedila. Tako se naposled dopolni Koblarjeva vzgojna dejavnost v ordinariatu za zgodovino evropske in slovenske drame na Akademiji za igralsko umetnost v Ljubljani. To je bila za ustanovo nenavadno srečna rešitev personalnega vprašanja, kar se tiče te stolice, zakaj gledališka historiografija se Francetu Koblarju ni spočela v kabinetu slovstvenega raziskovalca, ampak v dolgoletnem vznemirljivem sožitju z živim gledališčem. Iz te intimne življenjske izkušnje je razumni vzgojitelj tudi vselej in povsod zagovarjal dejavno sožitje med teorijo in prakso v vsem učnem sistemu na akademiji ter zavračal s tehtnimi strokovnimi in pedagoškimi argumenti vse takšne neživljenjske predloge, ki naj bi teoretike pregnali v univerzitetne kabinete in prepustili praktike dnevnim gledališkim zahtevam.

Ta organska povezava med teorijo in prakso se razodeva tudi že v prvih historiografskih poizkusih Franceta Koblarja, ki se je približeval zgodovinski tematiki iz neposredne sodobnosti. Prvi zajetnejši tekst te stroke je izšel v hrvaškem Savremeniku, 1940: *Novija slovenska drama*. Dolga vrsta manjših razprav in esejev se polagoma izteka iz sintetične orise: *Finžgarjeva Razvalina življenja* (1946), *Levstik-Kreft: Tugomer* (1946), *Županova Micka v slovstvu in na odru* (1948), *Primeri iz dramske zgodovine in dramaturgije* (*Wedekind-Andrejev-Trenjev* 1949), *Kompozicija v treh sestrah* (1950), *O Jurčičevih dramskih načrtih* (1951), *Oskar Wilde* (1952), *Strindbergov uvod h Gospodični Juliji* (1953), *Komična vzporedja in nasprotja* (*Molièrov Sganarelle*, 1955), *L'art dramatique slovène et le théâtre slovène* (1955), *Slovenska dramatika — izročilo Antona Tomaža Linhart* (1957). Sredi teh parerg in paralipomen ožive prvi poizkusi historiografske sinteze: *Starejša slovenska drama* (1951), *Novejša slovenska drama* (1954), *Značaj Stritarjeve dramatike* (*Stritar V*, 1955) in *Lessing in Hamburška dramaturgija* (1956). Kakor sta razpravi o starejši in novejši slo-

venski drami uspela revizija starejših Wollmanovih pogledov na slovensko dramatiko, tako se bližata besedili o Lessingu in o Stritarju že isti srečni sintezi gledališke historiografije, ki družni zgodovinsko raziskavo, estetsko vrednotenje in vzgojni namen z esejističnim zanosom v organsko celoto. Takšna srečna celota je tudi primerjalna študija o eni najljubših tem Koblarjevega pisanja, o Goethejevi Ifigeniji na Tavridi (1950), ki razodeva avtorjevo strokovno razgledanost po evropski dramatikii od antike do Sartra.

Posebno mesto zavzema v Koblarjevem pisanju delo Williama Shakespeara, saj vznemirja avtorja ta osebnost že izza mladih let, ko je še na domačem odru v Železnikih uprizarjal evropska dramska besedila in je nato v poročevalski službi zasledoval s pravim srčnim nemirom uprizoritve Shakespeareovih del na odru ljubljanske Drame. Mimo številnih poročil in razmišljanj o teh uprizoritvah je napisal Koblar vrsto razprav in esejev o tem predmetu: Vihar (1942), Koriolan (1946), Nekoliko zgodovine in dramaturgije h komediji Mnogo hrupa za nič (1947), Kakor vam drago (1954), Pastoralna v Shakespeareovi komediji Kakor vam drago (1956). To Koblarjevo pisanje znova dokazuje, da njegova gledališka historiografija ne izvira iz univerzitetnega kabineta, saj so razstavna pomagala v njegovih shakespeareianah dovolj konservativna in se razodeva poglobljena mikavnost teh Koblarjevih sestavkov v avtorjevi esejistični domiselnosti. Med avtoritetami, ki so očitno vplivale na nastanek teh sestavkov, prevladujejo shakespeareologi devetnajstega stoletja (Gervinus, Ulrici), le polagoma se uveljavljajo novejši esejisti (Landauer, Gundolf, Harris), le redkokdaj spodbujajo to pisanje angleški znanstveniki in esejisti (Lee, Brown) in nikoli se ne srečamo s historiografsko osebnostjo, ki je revidirala vso izvorno dokumentacijo o angleškem gledališču od prvih začetkov v srednjem veku do Shakespeareove smrti — s Chambersom. Tako je prej ko slej očitno, da vznemirja Franceta Koblarja Shakespeareov pojav predvsem v nezgodovinski in nadčasovni, v estetski in etični sferi — kot primer nerazdružnega sožitja med literaturo in gledališčem, ki se izpoveduje skozi magični medij poezije. Ta medij vznemirja stvarilni eros Koblarjevega pisanja o Shakespearu, kar se tako očarljivo razodene v uvodu k alegorični romanci o viharju, tej mogočni poemi o dobrem in zlu in o življenjski modrosti, o Arielu in Kalibanu in Prosperu, tem labodjem spevu velikega komedijanta, ki je premagal minljivi blišč gledaliških desk z magično silo poetične zavzetosti s tem, da je to zavzetost stopnjeval v etični zanos.

Tako se sklene krog.

Kar nas uči zgled Koblarjeve osebnosti, je etični vzgon po skladnosti razuma in navdiha, misli in čustva, dejavnosti in zazrtosti; težnja, izvirajoča iz stvarilnega erosa in zapisana tudi v Koblarjevem delu že pred davnimi leti, sredi zgodovinske stiske in v težki osebni preizkušnji:

»Pa nič zato, komur Bog ni dal dograjenega sistema in filozofskega miru; morda mu je dal živo središče, v katerem se tiho tareta um in srce.«

Filip Kalan